

Vapaaehtoisen luopumisen edellytykset törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelussa

Tarkastelussa Vaasan hovioikeuden tuomio 25/106607

Rikosoikeuden yleiset opit / OT00BH34-3001
ON-työ

Laatija:
Lauri Mäkynen

26.5.2026

ON-työ

Oppiaine: Oikeustiede

Tekijä: Lauri Mäkynen

Otsikko: Vapaaehtoisen luopumisen edellytykset törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelussa

Ohjaaja: Tatu Hyttinen

Sivumäärä: 22 sivua

Päivämäärä: 26.5.2026

Vuonna 2013 säädettiin rikoslakiin rangaistavaksi törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu. Säännöksen säätämisen taustalla olivat muun muassa kouluampumiset Kauhajoella ja Jokelassa. Kyseisen rikosnimikkeen kriminalisointi antoi poliisille paremmat edellytykset puuttua valmistelurikoksiin. Oikeuskäytännön niukkuuden myötä on jäänyt kuitenkin hyvin avoimeksi kysymys siitä, milloin tekijä voi vapautua kyseisen säännöksen rangaistusvastuusta vapaaehtoisuusvaatimuksen nojalla. Kysymys tästä nousi esiin jälleen vuonna 2024 Isonkyrön koulukeskukseen suunnitellun koulusurman myötä. Tavoitteenani onkin tässä tutkielmassa tarkastella tätä kysymystä ennen kaikkea hyödyntäen oikeustapausanalyysijohtoista tulokulmaa Isonkyrön tapauksen osalta. Lisäksi tutkielmassani selvitän, kuinka yritystä koskeva oppi rajautuu valmistelun vapaaehtoisuusarviointiin nähden.

Hyödynnän tutkielmassani lainopillista metodologiaa, sillä tavoitteenani on selventää ja analysoida voimassa olevaa oikeutta nyt osittain vailla ennako- ja oikeuskäytäntöä olevaan kysymykseen koskien vapaaehtoista luopumista törkeän henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen täyttävän teon valmistelun osalta. Tulkinta-apuna tutkimuksessani hyödynnän etenkin käsillä olevaa Isonkyrön oikeustapausta sekä hallituksen esityksiä. Lisäksi oikeuskirjallisuus tulkintoineen sekä ratkaisukäytäntö valmistelun ja yrityksen osalta tarjoaa korvaamattoman lähdeaineiston tutkimuskysymykseni jäsentämiselle.

Tutkielmani perusteella voidaan huomata, että mitä pidemmälle rikoksen valmistelu on edennyt, sitä kattavampia ja aktiivisempia toimia tekijältä voidaan edellyttää valmistelun kumoamiseksi, jotta tekijä voisi olla rangaistusvastuusta vapaa.

Tutkielmaa tehdessäni olen vailla korkeimman oikeuden tulkintaa tutkielmassa analysoitavana olevasta Isonkyrön tapauksesta, tämän saatua valitusluvan korkeimpaan oikeuteen vasta alkuvuonna 2026.

Avainsanat: törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu, vapaaehtoinen luopuminen, yrityksestä luopuminen, tehokas katuminen, rikoslaki

Sisällysluettelo

Lähteet.....	IV
Lyhenteet.....	VI
1 Johdanto.....	1
2 Valmistelurikos	3
2.1 Säännöksen sisältö ja rakenne.....	3
2.2 Säättämisen kriminaalipoliittinen tausta.....	4
3 Vapaaehtoinen luopuminen ja rajanveto yritykseen.....	7
3.1 Vapaaehtoisuuden tulkinta.....	7
3.2 Rajanveto valmistelun ja yrityksen välillä	9
4 Isonkyrön tapaus ja sen oikeudellinen analyysi.....	12
4.1 Tapauksen tosiseikasto pääpiirteittäin	12
4.2 Tekijän väitetyt luopumistoimet	12
4.3 Tuomioistuimen ratkaisun arviointi ja oikeudellinen analyysi.....	13
4.4 Suunnitelman yksityiskohtaisuus.....	17
4.5 Valmisteluun liittyvän vaaran arviointi	18
5 Johtopäätökset.....	20

Lähteet

Kirjallisuus

Backman, Eero, Oikeustapauskommentti KKO 1993:103. Lakimies 3/1994 s. 372–377.

Elo, Elina 2017: Törkeän henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu oikeuskäytännössä. s. 13–47. Teoksessa Lahti, Raimo & Konttinen, Essi & Di Nardo: Kirjoituksia modernista rikosoikeudesta. Helsinki, Helsingin hovioikeus

Frände, Dan: Yleinen rikosoikeus. Porvoo 2012

Frände, Dan; Hyttinen, Tatu; Kallio, Heikki; Korkka-Knuts, Heli; Matikkala, Jussi; Tapani, Jussi; Tolvanen, Matti; Viljanen, Pekka; Wahlberg, Markus; Korkkala-Knuts, Heli. 2023; 5., uudistettu painos: Keskeiset rikokset

Honkasalo, Byrnolf, Suomen rikosoikeus. Yleiset opit. Ensimmäinen osa. Toinen painos. Oppikirjana käyttämistä varten tarkistanut Raimo Ellilä. Helsinki 1967.

Kaikkonen, Mikko; Mitä on empatia ja millaisia kosketuspintoja sillä on poliisin työhön? Evoluutiopsykologista tutkimusta empatiasta. Theseus, 2022.

Korkka-Knuts, Heli – Helenius, Dan – Frände, Dan 2020: Yleinen rikosoikeus. Edita 2020.

Lammi, Sonja, Törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelua koskevan kriminalisoinnin hyväksyttävyyys. Lakimies 5/2018, s. 541–566.

Matikkala, Jussi 2013: Näkökohtia rikoksen valmistelusta. Teoksessa Ville Hinkkanen – Leena Mäkipää (toim.): Suomalainen kriminaalipolitiikka. Näkökulmia teoriaan ja käytäntöön. Tapio Lappi-Seppälän juhlakirja. Helsinki 2013 s. 229–254

Melander, Sakari, Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate ja rikosoikeudellinen tulkinta. Defensor Legis 4/2015, s. 644–661.

Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Hyttinen, Tatu, Rikosoikeuden yleinen osa: Vastuuoppi. 4., uudistettu painos. Alma Insights 2025.

Tapani, Jussi, Yrittänyttä ei laiteta? Rikoksen yrityksen rangaistavuus. CC Lakimiesliiton kustannus, 2010.

Wennberg, Suzanne, Försök till brott. Stockholm 1985.

Virallislähteet

HE 44/2002 vp. Hallituksen esitys rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja. Ehdotus eräiden törkeiden rikosten valmistelun kriminalisoinnista. Oikeusministeriö 2011.

HE 141/2012 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle eräiden törkeiden rikosten valmistelun kriminalisoimista koskevaksi lainsäädännöksi.

LaVM 8/2013 vp. Lakivaliokunnan mietintö: Hallituksen esitys eduskunnalle eräiden törkeiden rikosten valmistelun kriminalisoimista koskevaksi lainsäädännöksi (HE 141/2012 vp).

LaVM 15/1990 vp. Lakivaliokunnan mietintö n:o 15 hallituksen esityksen johdosta rikosten yhtymistä koskevan lainsäädännön uudistamisesta (HE 40/1990 vp).

Oikeustapaukset

KKO 1993:103

KKO 2008:81

KKO 2013:85

KKO 2020:91

Helsingin hovioikeus, asia R 14/2211, tuomio 20.5.2015.

Vaasan hovioikeus, asia R 24/654, tuomio 29.8.2025 (lainvoimaa vailla rikosten yksilöinnin ja rangaistuksen mittaamisen osalta, valituslupa myönnetty).

Pohjanmaan käräjäoikeus, asia R 24/681, tuomio 19.6.2024.

Medialähteet

Siirilä, Merja, Isonkyrön koulusurman valmistelu käsitellään korkeimmassa oikeudessa. YLE 2.2.2026. <https://yle.fi/a/74-20207899> (Luettu 15.5.2026)

Lyhenteet

BrB	Brottsbalk (Ruotsi)
HE	hallituksen esitys
KKO	korkein oikeus
LaVM	lakivaliokunnan mietintö
RL	Rikoslaki (39/1889)
SOU	Statens offentliga utredningar (Ruotsi)
vp	valtiopäivät

1 Johdanto

Vuonna 2013 säädettiin rikoslakiin rangaistavaksi törkeän henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu (RL 21:6 a §). Säännös on osa lainmuutostokokonaisuutta, jolla kriminalisoitiin eräiden vakavien rikosten valmistelu, mukaan lukien törkeän ryöstön valmistelu ja panttivangin ottamisen valmistelu. Säännöksen säätämisen taustalla olivat Jokelan ja Kauhajoen kouluampumiset sekä KKO 2013:85:n kaltaiset rahakuljetusryöstöt sekä muutamat muut yksittäiset tapaukset.¹ Vaikka valmistelukriminalisoinneilla ei saavuteta suuressa määrin rikosten vähentymistä, on niiden kriminalisointi ennen kaikkea oikeudenmukaisuuskysymys ja argumentit valmistelukriminalisoinnin puolesta liittyvät samoihin perusteisiin kuin rikoksen yrityksen rangaistavuuden puolesta.² Vaikka poliisilla oli keinoja estää rikosten valmisteluja poliisilain nojalla, törkeiden rikosten valmistelun tullessa rangaistavaksi poliisiin käytettäväksi tulevat esitutkintalain ja pakkokeinolain toimivaltaisuudet, joilla voi olla merkitystä poliisin puuttuessa valmistelurikoksiin mahdollisimman aikaisessa vaiheessa.³ Säännöstä on sovellettu tuomioistuimissa kuitenkin varsin niukasti, ja siten on jäänyt hyvin avoimeksi kysymys siitä, milloin tekijä voi vapautua kyseisen säännöksen rangaistusvastuusta vapaaehtoisuusvaatimuksen nojalla.

Kysymys tästä aktualisoitui jälleen vuonna 2024, kun Pohjanmaan käräjäoikeudessa (asia R 24/681) ja myöhemmin Vaasan hovioikeuden ratkaisussa 25/106607 arvioitiin Isonkyrön koulukeskukseen suunniteltua koulusurmaa. Tutkielman kirjoitushetkellä hovioikeuden tuomio on lainvoimainen muilta osin kuin rikosten yksilöinnistä eli siitä, tuleeko vastaaja tuomita yhdestä vai useammasta törkeään henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta. Lisäksi korkein oikeus arvioi, onko jo tuomittua vankeusrangaistusta syytä korottaa.⁴ Tavoitteenani on tässä tutkielmassa tarkastella sitä, millaisia toimia tekijältä edellytetään, jotta hän vapautuu RL 21 luvun 6 a §:n mukaisesta vastuusta vapaaehtoisen luopumisen perusteella. Tutkielmassa selvitän lisäksi, miten yritystä koskeva oppi (RL 5:2) rajautuu valmistelun vapaaehtoisuusarvioinnista ja miten tuomioistuin Isonkyrön tapauksessa arvioi vapaaehtoisen luopumisen edellytyksiä. Hyödynnän lainopillista tutkimusmenetelmää

* Tämä notaari perustuu Rikosoikeuden yleiset opit (OT00BH34-3001) -opintojaksolla Astrid Snällin kanssa laadittuun yhteiseen seminaarityöhön.

¹ HE 141/2012 vp, s. 4.

² HE 141/2012 vp, s. 7.

³ HE 141/2012 vp, s. 7-8.

⁴ Siirilä, 2.2.2026

ja keskeisenä aineistona käytämme lain esitöitä, oikeuskirjallisuutta sekä keskeisenä oikeustapauksena Isonkyrön ratkaisua sekä yritystä ja valmistelua koskevaa ratkaisukäytäntöä.

Tarkastelun ulkopuolelle jää RL 21 luvun 6 a §:n 2 momentin ensimmäinen vastuuvapausvaihtoehto, jonka mukaan 1 momenttia ei sovelleta, jos vaara rikoksen toteuttamisesta on ollut muista kuin satunnaisista syistä vähäinen. Tutkielmassa keskitymme yksinomaan vapaaehtoiseen luopumiseen ja sen edellytyksiin. Tutkielma rakentuu siten, että luvussa 2 käsittelen valmistelurikoksen oikeudellista perustaa ja säätämisen kriminaalipoliittista taustaa. Luvussa 3 analysoin vapaaehtoisen luopumisen edellytyksiä ja rajanvetoa yritysoppiin. Luvussa 4 tarkastelen Isonkyrön tapausta ja luvussa 5 esitän johtopäätökset.

2 Valmistelurikos

2.1 Säännöksen sisältö ja rakenne

Rikoksen valmistelulla tarkoitetaan rikokseen tähtäävää toimintaa, jolla luodaan edellytyksiä rikoksen myöhemmälle toteuttamiselle. Valmistelutoimet ovat yritystä aikaisempia tekoja, joissa rikoksen tekemistä ei ole vielä aloitettu. Koska valmistelu voi sisältää hyvin erilaisia toimia, valmisteluna rangaistavia toimia on vaikea kuvata täsmällisesti tunnusmerkistössä laillisuusperiaatteen edellyttämällä tavalla. Valmistelutoimi voi olla sinänsä täysin laillinen teko, kuten veitsen omistaminen tai tietynlaisen suunnitelman laatiminen. Rangaistavuus perustuu siihen, että tekijällä on subjektiivisesti tarkoitus käyttää näitä keinoja rikoksen tekemiseen.⁵ Rikosoikeuden lähtökohtana on, että pelkistä ajatuksista tai aikeista ei rangaista, vaan rangaistavuus edellyttää ulkoista tekoa yhdistettynä rikoksen tekemiseen tähtäävään tarkoitukseen.⁶

Valmistelurikoksissa on kysymys siitä, kuinka varhaisiin toimiin rikosvastuu ulotetaan.⁷ Valmistelua koskevat säännökset merkitsevät rikosvastuun ulottamista yritystä edeltäneeseen vaiheeseen.⁸ Selviä suuntaviivoja ei ole sille, milloin lainsäätäjän tulee kriminalisoida yritys tai vastaavasti valmistelu. Lähtökohta on kuitenkin varsin yksiselitteinen. Vain vakavimmat rikokset pitää säätää valmisteluvaiheessa rangaistaviksi.⁹ Lisäksi valmistelurikoksista voidaan todeta, että niillä on aina oma rangaistusasteikkonsa.

Rikoslain 21 luvun 6 a §:ssä on säädetty rangaistavaksi törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu. Tähän rikokseen syyllistyy se, joka tapon, murhan, surman tai törkeän pahoinpitelyn tekemistä varten 1) pitää hallussaan ampuma- tai teräasetta tai muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä taikka välinettä, joka soveltuu erityisesti käytettäväksi välineenä rikoksessa; 2) sopii toisen kanssa tai laatii yksityiskohtaisen suunnitelman jonkin mainitun rikoksen tekemisestä tai 3) palkkaa, käskee tai muuten yllyttää toista mainitun rikoksen tekemiseen taikka lupautuu tai tarjoutuu tekemään sen.¹⁰

⁵ OM:n Mietintöjä ja lausuntoja 15/2012, s. 16

⁶ OM:n Mietintöjä ja lausuntoja 15/2012, s. 20.

⁷ HE 141/2012, vp s.7.

⁸ Frände 2012, s. 223.

⁹ Korkka-Knuts - Helenius - Frände. 2020, s. 311

¹⁰ Tapani – Tolvanen – Hyttinen. 2025, s. 541-542.

Rikoslain 21 luvun 6 a §:n 2 momentissa on valmistelun rangaistusvastuuta rajoittava säännös. Jos vaara rikoksen täyttymisestä on ollut muista kuin satunnaisista syistä vähäinen taikka jos henkilö on vapaaehtoisesti luopunut rikoksen valmistelusta, estänyt sen jatkumisen tai muuten poistanut oman toimintansa merkityksen valmistelussa, valmistelusta ei rangaista.¹¹ Säännöksen 1 ja 2 momentista ilmenevät valmistelurikoksen peruselementit: 1) rikoksen tarkoitusta koskeva tunnusmerkki; 2) objektiivis- ja subjektiivisvärätteisiä valmistelutoimia koskevat tekotapaustunnusmerkit; 3) vaaraedellytys ja 4) vastuuvapautta koskevat edellytykset.¹² Valmistelusta rankaiseminen edellyttää, että tekijä ryhtyy johonkin tunnusmerkistössä lueteltuun valmistelutoimeen rikoksen tekemistä varten. Riittävää ei siten ole se, että tekijällä on ainoastaan ”pahoja ajatuksia” tai yleinen valmius tehdä rikos.¹³

2.2 Säättämisen kriminaalipoliittinen tausta

Rikoksen valmistelun tai yrityksen sisällön määrittelevää säännöstä ei ollut otettu vuoden 1889 rikoslakiin. Valmistelun osalta rikoslain yleiseen osaan otettiin yksi säännös, RL 4 luvun 3 §, jonka 1 momentin mukaan valmistelun rangaistavuus edellytti sitä koskevaa nimenomaista rangaistussäännöstä. Säännöksen 2 momentissa todettiin, että rangaistavasta valmistelusta noudatetaan, mitä 2 §:ssä yrityksestä on säädetty. RL 4 luvun 2 §:ssä säädettiin yrityksestä luopumisesta ja tehokkaasta katumisesta.¹⁴

Vuonna 2003 rikoslain yleisten oppien uudistuksessa yleisen osan sääntelyä täydennettiin yrityksen määritelmässä (RL 5:1.2). Yrityksestä luopumisesta ja tehokkaasta katumisesta säädettiin yksityiskohtaisemmin säännöksessä luopumisesta ja katumisesta osallisuustilanteissa (RL 5:2.3) sekä tilanteessa, jossa rikos jäi täyttymättä muusta syystä kuin luopuvan tai katuvan vakavien pyrkimysten takia (RL 5:2.3). Valmistelua koskenut RL 4 luvun 3 § kumottiin, eikä sen tilalle otettu uutta säännöstä, koska 1 momentin kaltainen määräys oli tarpeeton, koska valmistelusta säädetään muiden rikosten tapaan itsenäisissä rikostunnusmerkistöissä. Uudistuksessa katsottiin myös, ettei valmistelua koskeva, yrityksestä luopumista ja tehokasta katumista koskevaan säännökseen viittaava RL 4 luvun 3 §:n 2 momentin säännös johda vastuuvapautteen missään tilanteessa eikä säännöksellä siten ole virkaa.¹⁵

¹¹ Tapani – Tolvanen – Hyttinen. 2025, s. 542.

¹² Frände ym. 2023, s. 265.

¹³ Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020, s. 311.

¹⁴ Matikkala 2013, s. 245.

¹⁵ Matikkala 2013, s. 245.

Käytännössä ennen vuotta 2013 Suomen rikosoikeudessa ei ollut erillistä rangaistussäännöstä törkeiden henkirikosten tai vakavien omaisuusrikosten valmistelusta, mikä aiheutti käytännön ongelmia tilanteissa, joissa poliisi seurasi vakavan rikoksen valmistelua, mutta joutui odottamaan teon etenemistä yritysasteelle puuttuakseen siihen tehokkaasti. Rajanveto valmistelun ja yrityksen välillä saattaa olla hyvin ohut ja niiden rajamailla tilanteeseen puuttuminen voi ajoituksen vuoksi olla operatiivisesti hankalaa.

KKO 2013:85 (Loimaan arvokuljetusryöstön yritys) havainnollistaa tilanteen ongelmaa hyvin. Tapauksessa raskaasti aseistautuneet tekijät olivat huhtikuussa 2011 valmistautuneet ryöstämään arvokuljetusajoneuvon ja poliisi oli seurannut valmistelua noin vuoden ajan. Tekijät odottivat arvokuljetuksen saapumista pakettiautoon piiloutuneina, aseistettuina ja toimintavalmiina, kunnes poliisi pysäytti kuljetuksen noin 350 metriä ennen kohdetta ja otti tekijät kiinni. Korkein oikeus katsoi, että tekijöiden toiminta oli edennyt yritysasteelle ja vaara rikoksen täyttymiselle oli syntynyt, vaikka poliisin väliintulo esti varsinaisen ryöstön käynnistymisen. Tämä tapaus on keskeinen esimerkki siitä, miksi valmistelukriminalisointia tarvittiin.

Koulusurmien osalta tilanne oli ongelmallisempi, ja sekä Jokelan (2007) että Kauhajoen (2008) koulusurmia koskevissa tutkintalautakuntien raporteissa todettiin, ettei poliisilla ollut riittäviä mahdollisuuksia puuttua koulu-uhkauksiin tai koulusurmien valmisteluun, koska henkirikoksen valmistelu ei ollut rikos.¹⁶ Oikeusministeriötä kehoitettiin selvittämään valmistelun säätämistä rangaistavaksi.¹⁷

Argumentit valmistelurikoksen rangaistavuuden puolesta liittyvät samoihin perusteisiin kuin rikoksen yrityksen kriminalisoinnin puolesta. Rikoksen yrityksen rangaistavuutta on perusteltu subjektiivisilla syillä, joiden perusteella rikoksen yritys osoittaa tekijältä samanlaista paha tahtoa kuin täytetty rikos. Objektivisten teorioiden mukaan yrityksen rangaistavuus taas perustuu yritysteon aiheuttamaan vaaraan suojeltavalle oikeushyväille, vaikka rikos ei todellisuudessa täytyisikään. Valmistelusta rankaisemisen perusteet nojautuvat näihin samoihin näkökohtiin.¹⁸ Rikoksen valmistelu rajautuu rikoksen yrityksen alkamiseen. Valmistelurikoksen vähimmäisvaatimus on tahallisuus, kuten yrityksessä.¹⁹

¹⁶ HE 141/2002 vp, s. 5.

¹⁷ HE 141/2002 vp, s. 4.

¹⁸ HE 141/2002 vp s.7

¹⁹ HE 141 s. 27

Vastuuvapautta yrityksestä luopumisessa ja tehokkaassa katumisessa perustellaan ennen kaikkea kriminaalipoliittisilla syillä. Yritysoyissa henkilöille tarjotaan siis niin kutsuttu kultainen silta takaisin lainkuuliaisuuteen eli tekijälle tarjotaan kannustin pysähtyä ja palata takaisin lainkuuliaisuuteen ennen kuin oikeushyvä loukkaantuu.²⁰ HE 44/2002 nojalla valmistelukoksen edellytysten täytyttyä, mutta ennen yritysvaiheen alkamista, henkilö ei voisi vapautua valmistelukoksesta koskevasta vastuusta, vaikka hän eliminoisi tekemistensä siihenastinen merkityksen, ellei tähän olisi sitä mahdollistavaa erityissäännöstä.²¹ Uudessa törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelussa (RL 21:6 a), sekä panttivangin ottamisen valmistelussa (RL 25:4 a) että törkeän ryöstön valmistelussa (RL 31:2 a) on säännösten toisiin momentteihin otettu vaaraa ja valmistelusta luopumista koskeva säännös.²² Vastuuvapauden mahdollistamista valmisteluvaiheessa puoltaa myös se, että valmistelukoksen rangaistusasteikko on ankara ja sisältää ainoastaan vankeusrangaistuksen.²³

Asetelma synnyttää kuitenkin sisäisen jännitteen valmistelun osalta, koska valmistelun kriminalisoinnin ennaltaehkäisevää tehtävää ja viranomaisten mahdollisuutta puuttua vakavaan rikolliseen toimintaan varhaisessa vaiheessa korostetaan, mutta toisaalta vastuuvapauden takana oleva kultainen silta -ajatus edellyttää, että tekijällä olisi todellinen mahdollisuus vapautua vastuusta luopumalla valmistelusta. Jos vastuuvapauden edellytykset taas asetetaan niin korkeiksi, että pitkälle edenneen valmistelun tekijä ei käytännössä voi niihin milloinkaan vedota, jää kultainen silta teoreettiseksi. Tämä jännite korostuu Isonkyrön tapauksessa.

²⁰ Matikkala 2013 s.246

²¹ Matikkala 2013, s. 247 ; HE 44/2002, s. 145-146.

²² Matikkala 2013, s. 248.

²³ HE 141/2012 vp, s.38.

3 Vapaaehtoinen luopuminen ja rajanveto yritykseen

3.1 Vapaaehtoisuuden tulkinta

RL 21 luvun 6 a §:n 2 momentin vastuuvapaussäännöksellä on tiivis yhteys yrityksestä luopumista koskevaan RL 5 luvun 2 §:ää kohtaan. Vastuuvapauteen johtavat perusteet ovat sisällöltään samantyyppisiä kuin rikoksen yrityksessä ja tulkinnallisesti tukea voidaan hakea RL 5 luvun 2 §:n tulkinnasta.²⁴ Lammi on katsonut, että valmistelun vaaraedellytystä ja vastuuvapautta koskevat säännökset voidaan tulkita yrityksen vapaaehtoista luopumista koskevien vakiintuneiden tulkintaperiaatteiden pohjalta. Koska RL 21 luvun 6 a §:n 2 momentin edellytykset ovat sisällöltään samankaltaisia kuin yrityksen vapaaehtoisen luopumisen edellytykset, säännöstä voidaan pitää riittävän täsmällisenä laillisuusperiaatteen epätäsmällisyyskiellon näkökulmasta. Valmisteluvaiheessa vaara rikoksen toteutumisesta on luonnollisesti alhaisempi kuin yrityksen asteella.²⁵

Vastuuvapaudesta törkeään tai henkeen kohdistuvan valmistelurikoksen yhteydessä säädetään rikoslain 21 luvun 6 a §:n 2 momentissa. Sen perusteella henkilö voi oman toimintansa merkityksen valmistelurikoksesta poistamalla vapautua valmistelurikosta koskevasta vastuusta. Vastuuvapauden edellytyksenä on menettelyn vapaaehtoisuus, kuten RL 5 luvun 2 §:n mukaisessa yrityksestä luopumisessa. Jos henkilö on valmistellut rikosta yksin eikä rikos tule tapahtumaan jo hänen tekemin toimin, vastuuvapaus voisi syntyä lopettamalla valmistelu. Mitä pidemmälle valmistelu on edennyt, sitä konkreettisempia luopumistoimia vaaditaan.²⁶ Isonkyrön tapauksessa tekijä on valmistellut tekoa useita vuosia, joten kynnys vastuuvapaudelle on korkea. Luopumisen tulee olla myös ulkoisesti havaittavissa konkreettisilla teoilla, jotka osoittavat tekijän vakavan tarkoituksen luopua valmistelusta.²⁷ Kun teko siirtyy yrityksen asteelle, RL 21 luvun 6 a §:n 2 momentti ei enää sovellu.²⁸

Honkasalon esittämän Frankin kaavan mukaisesti luopuminen on vapaaehtoista, jos tekijän ajattelua voi kuvata lausein: "Minä en tahdo pyrkiä päämäärääni, vaikka voisinkin.", ja

²⁴ HE 141/2012 vp, s.38.

²⁵ Lammi 2018, s. 562.

²⁶ HE 141 /2012 vp, s. 38.

²⁷ Pohjanmaan käräjäoikeus, asia R 24/681, tuomio 19.6.2024, s. 17–18.; HE 141/2012 vp, s. 35.

²⁸ HE 141/2012 vp, s.34.

luopuminen ei täyty vapaaehtoisuusvaatimusta, jos tekijän motivaatiota voi kuvata lausein: "Minä en pääse päämäärääni, vaikka tahtoisinkin."²⁹

Olosuhteiden täytyy tukea sitä, että henkilö on menetellyt vastuusta vapauttavalla tavalla, eikä henkilö pysty vapautumaan vastuusta pelkästään hänen tarkoituksiaan koskevien väitteiden perusteella.³⁰ Luopuminen ei ole vapaaehtoista, jos esimerkiksi poliisi saapuu paikalle, tekijän ase ei toimi teknisen esteen vuoksi tai uhri ei ole paikalla. Liittyen yrityksestä luopumiseen, Wennbergin esittämän jäsenyyksen mukaan on erotettava kaksi tyyppitilannetta: 1) tekijä arvioi, joko oikein tai virheellisesti, objektiivisen kiinnijäämisriskin niin suureksi, että hän luopuu, ja 2) tekijä kokee subjektiivisesti jonkin tilanteeseen liittyvän seikan johtavan kiinnijäämiseen ja luopuu sen takia. Ensimmäisessä tilanteessa tekijän luopumista voidaan pitää vapaaehtoisena, koska tekijän päätös osoittaa rangaistusuhan toimineen riittävän tehokkaasti. Jälkimmäinen on tulkinnallisesti hankalampi.³¹

Yrityksissä vapaaehtoinen luopuminen on pidettävä erillään niistä seikoista, jotka tekevät yrityksestä jo alun perin kelvottoman. Kelvottomuus liittyy tunnusmerkistön ja vaaran rakenteeseen, esimerkiksi siihen, ettei uhri ole paikalla, kun taas vapaaehtoisuus arvioi tekijän motivaatiota.³² Erottelu on systemaattisesti pidettävä erillään, vaikka käytännössä ne saattavat ratkaisutoiminnassa sekoittua toisiinsa. Backmanin mukaan samojen tosiseikkojen vallitessa ei voida pitää totena samanaikaisesti väitteitä "A:n oli mahdollista toteuttaa rikos" ja "A:n ei ollut mahdollista toteuttaa rikosta". Kelvottomuus ja vapaaehtoinen luopuminen ovat lainopin tasolla ristiriidassa keskenään.³³

Vastuuvapauden seuraus on se, että tekijä vapautuu valmistelua koskevasta rikosvastuusta. Jos hän on samalla toteuttanut jonkin muun rikoksen tunnusmerkistön, kuten ampumaaaserikoksen, hän on edelleen vastuussa siitä.³⁴

²⁹ Honkasalo 1967, s. 181–182, HE 2002/44 vp, s. 142.; Tapani 2010, s. 221.

³⁰ He 141/2012 vp, s. 38.

³¹ Tapani 2010, s. 223.

³² Tapani 2010, s. 220–221.

³³ Tapani 2010, s.221-222, Backman 1994, s. 375.

³⁴ HE 141/2012 s. 38

3.2 Rajanveto valmistelun ja yrityksen välillä

On tarpeen selvittää, miten valmistelu ja yritys rajautuvat toisistaan ja miten yritystä koskevia tulkintaperiaatteita voidaan hyödyntää valmistelun arvioinnissa, koska RL 21 luvun 6 a §:n 2 momentin sanamuoto noudattelee yritystä koskevaa RL 5 luvun 2 §:ää. Rajanveto on tärkeää, koska sen perusteella määräytyy, missä vaiheessa teko siirtyy valmistelusta yritykseksi ja siten voidaan arvioida, kumman säännöksen soveltamisalassa liikutaan ja millaisia luopumistoimia vaaditaan.

Yritys alkaa, kun tekijä ryhtyy täytäntöönpanotoimeen, eli hän on ottanut sellaisen askeleen, joka tyypillisesti johtaa tunnusmerkistön täyttymiseen ja saa aikaan vaaran rikoksen täyttymisestä. Varkaudessa yritys alkaa anastustoimen aloittamisesta, vaikka anastus ei olisi vielä onnistunut.³⁵ Valmistelu kattaa kaiken sellaisen, mitä tehdään ennen rikoksen täytäntöönpanotoimen aloittamista. Tällaista on esimerkiksi aseiden hankkiminen, suunnitelman laatiminen ja muut vastaavat toimet. Rajanveto voi olla kuitenkin hyvin ohut. KKO 2013:85:ssä Loimaan arvokuljetusryöstön valmistelun katsottiin edenneen yritysasteelle, koska aseistautuneet tekijät olivat asettuneet pakettiautoon odottamaan kohteen saapumista valmiina iskuun.³⁶ Isonkyrön tapauksessa tekijä on saapunut kohdepaikalle aseistautuneena, mutta ei ole kohdannut uhreja, joten tilanne sijoittuu selvästi valmisteluvaiheeseen.

Yritysasteella sovelletaan RL 5 luvun 2 §:ää. Yrityksestä luopumisen (RL 5:2.1) ja tehokkaan katumisen (RL 5:2.3) osalta tehdään ero päättymättömän ja päättyneen yrityksen välillä. Päättymättömässä yrityksessä (RL 5:2.1) tekijä voi luopua passiivisesti teosta vain lopettamalla toimintansa, jolloin rikos ei täyty. Päättyneessä yrityksessä (RL 5:2.3) edellytetään aktiivisia estämistoimia, kuten avun hankkimista, koska tekijä on jo tehnyt kaiken sen, mitä rikoksen täytyminen edellyttää.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2020:91 oli kyse tilanteesta, jossa tekijä oli lyönyt uhria leipäveitsellä kaksi kertaa rintakehään aiheuttaen potentiaalisesti hengenvaaralliset vammat. Teon jälkeen tekijä oli paikalla olleen henkilön pyynnöstä näppäillyt puhelimeensa hätäkeskuksen numeron, odottanut vastausta ja antanut puhelimen toiselle henkilölle, joka ilmoitti tapahtuneesta hätäkeskukseen. Samalla tekijä poistui asunnosta pihalle ja neljän minuutin kuluttua pyysi puhelimensa takaisin. Korkein oikeus katsoi, että "tekijän toimet ovat

³⁵ HE 141/2012 vp s. 10-11

³⁶ KKO 2013:85, perustelut 16-21

myötävaikuttaneet siihen, että avun saaminen uhriksi joutuneelle on alkanut" ja että tekijä oli pyrkinyt rikoslain 5 luvun 2 §:n 3 momentissa tarkoitettuihin tavoin vapaaehtoisesti ja vakavasti toimimaan rikoksen seurausten ehkäisemiseksi. Korkein oikeus totesi nimenomaisesti, että "sitä myöskään sillä, että tekijä on siirtynyt asunnosta ulos ja pyytänyt neljän minuutin kuluttua puhelimensa takaisin, ei ole tässä tapauksessa ratkaisevaa merkitystä". Tekijä vapautui tapon yrityksen rangaistusvastuusta ja tuomittiin törkeästä pahoinpitelystä.

Valmisteluasteella sovelletaan RL 21 luvun 6 a §:n 2 momenttia. Tekijä ei ole silloin vielä ryhtynyt täytäntöönpanotoimeen, mutta on aloittanut valmistelun ja saanut aikaan riittävän vaaran. Sanamuoto vastaa läheisesti RL 5 luvun 2 §:n yrityksestä luopumista, mutta käytännön vaatimukset eivät ole samanlaisia. Kuten aiemmin todettu, mitä pidemmälle valmistelu on edennyt, sitä konkreettisempia tekoja tarvitaan. Passiivinen valmistelun keskeyttäminen riittää vain valmistelun varhaisessa vaiheessa, kun taas pitkälle edenneessä valmistelussa tarvitaan aktiivisia toimia rikoksen mahdollisen toteutumisen estämiseksi. Käytännössä varhaisessa vaiheessa tekijälle riittää esimerkiksi suunnitelman hävittäminen tai aseesta luopuminen, kun taas pitkälle edenneessä tilanteessa voidaan edellyttää tekovälineiden hävittämistä, suunnitelman paljastamista viranomaisille tai muita aktiivisia toimia, joilla tekijä voisi poistaa oman toimintansa merkityksen valmistelussa. Isonkyrön tapauksessa käräjäoikeus katsoi, että tekijä oli passiivisesti luopunut aikomuksistaan, kun hän ei ollut mennyt kouluun sisälle. Tuomioistuimien olisi edellyttävä selkeämpiä aktiivisia toimia.³⁷

Käräjäoikeus on viitannut Isonkyrön tapauksessa korkeimman oikeuden ratkaisuun KKO 2008:81, jossa A oli itsepalvelumyymälässä poistanut pelilaatikoista hälyttimiä ja piilottanut lasivitriinistä ottamansa matkapuhelimet toiseen hyllyyn ja sitten poistunut myymälästä. Vaikka myymälästä poistuminen oli viitannut vapaaehtoiseen luopumiseen rikoksen toteuttamisesta, A:n ei katsottu luopuneen vapaaehtoisesti rikoksen toteuttamisesta, koska tavaroiden piilottaminen oli viitannut vahvasti siihen, että A oli suunnitellut noutavansa tavarat myöhemmin kiinnijäämisriskin vähentämiseksi.³⁸ Olennaista ratkaisun tulkinnassa on se, että korkein oikeus käytännössä käänsi vapaaehtoisuutta koskevan tulkinnan kysymykseksi, että mitä teon ulkoisista piireistä on pääteltävissä, eikä tekijän omalla kertomuksella ollut niinkään merkitystä. Isonkyrön tapauksessa tuomioistuimien katsoi, että tekijä on ainoastaan koulukeskukselta poistumisella näyttänyt luopuneensa aikeistaan

³⁷ Pohjanmaan käräjäoikeus, asia R 24/681, tuomio 19.6.2024, s. 17–18.

³⁸ KKO 2008:81, perustelut kohdat 9-10; Pohjanmaan käräjäoikeus, asia R 24/681, tuomio 19.6.2024, s. 17–18.

vapaaehtoisesti.³⁹ Tekijän kertomuksella siitä, ettei hän enää halunnut tehdä tekoa, ei ollut niinkään merkitystä.

³⁹ Pohjanmaan kärjäoikeus, asia R 24/681, tuomio 19.6.2024, s. 17–18.

4 Isonkyrön tapaus ja sen oikeudellinen analyysi

4.1 Tapauksen tosiseikasto pääpiirteittäin

Tekijä oli usean vuoden ajan valmistautunut koulusurmaan ja laatinut sitä koskevan yksityiskohtaisen suunnitelman. Valmistelu on käsittänyt muun muassa luvallisen pistoolin hankkimisen ampumaharrastuksen kautta, perheestä ja läheisistä eristäytymisen, tiedonhankinnan koulusurmista sekä videoiden ja kirjoitusten julkaisemisen sosiaaliseen mediaan.⁴⁰ Koulusurman kohteeksi valikoitui Isonkyrön koulukeskus. Tekijä saapui koulun parkkipaikalle 12.3.2024 kello 10.52 ja käveli pääsisäänkäynnin läheisyyteen kello 10.59. Tekijä ei kuitenkaan toteuttanut tekoa, ja poistui paikalta autollaan kello 11.06. Tekijä ajoi kotipihaansa Isonkyröön, jossa poliisi otti hänet kiinni. Tekijällä oli ollut mukanaan pistooli ladattuna ja viritettynä, seitsemän melkein täyttä lipasta (yhteensä noin 190 patruunaa), lippaan pikalaturi, veitsi ja polttopullo.⁴¹

Syyttäjä oli vaatinut, että tekijän syyksi luetaan useita törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmisteluja yhden sijasta ja että rangaistus korotetaan enintään 7 vuoteen vankeutta. Toissijaisesti syyttäjä vaati yleisvaarallisen rikoksen valmistelun (RL 34:9 §) tunnusmerkistöön perustuvaa tuomiota.⁴² Käräjäoikeus tuomitsi tekijän yhdestä RL 21:6 a §:n mukaisesta valmistelusta sekä ampuma-aselain (1/1998) mukaisesta ampumaserikkomuksesta yhteiseen 3 vuoden 2 kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Hovioikeus hyväksyi käräjäoikeuden tuomion perustelut ja johtopäätökset ja pysytti tuomion.⁴³ Tuomio on tutkielman kirjoitushetkellä lainvoimaa vailla rikosten yksilöinnin ja rangaistuksen mittaamisen osalta, ja korkein oikeus on myöntänyt asiassa valitusluvan.

4.2 Tekijän väitetyt luopumistoimet

Tekijä on kiistänyt syytteet ja vedonnut vapaaehtoiseen luopumiseen.⁴⁴ Tekijä on kertonut, että nähdessään sisällä olevat ihmiset, tekijä on ymmärtänyt, ettei halua vahingoittaa ketään. Tekijä on sitten palannut autolleen, poistanut julkaisut sosiaalisesta mediasta, soittanut

⁴⁰ Pohjanmaan käräjäoikeus, asia R 24/681, tuomio 19.6.2024, s. 10.

⁴¹ Pohjanmaan käräjäoikeus, asia R 24/681, tuomio 19.6.2024, s. 13.

⁴² Vaasan hovioikeus, asia R 24/654, tuomio 29.8. 2025, s. 1.

⁴³ Vaasan hovioikeus, asia R 24/654, tuomio 29.8. 2025, s. 3, 8.

⁴⁴ Pohjanmaan käräjäoikeus, asia R 24/681, tuomio 19.6.2024, s. 4.

puhelun ja ajanut kotiinsa, jossa poliisi otti hänet kiinni.⁴⁵ Tekijällä olisi halutessaan ollut mahdollisuus toteuttaa suunnitelmansa, mutta on päättänyt olla tekemättä sitä.⁴⁶

Tekijän väitettä voidaan jäsentää seuraavasti. Tekijä esitti, että hänen luopumisensa täytti Honkasalon kaavan mukaisen vapaaehtoisuuskriteerin (”minä en tahdo, vaikka voisin”). Toiminta koulun pihalla ei viitannut paniikkiin, vaan tekijä pysyi rauhallisena ja hänellä oli aikaa harkinta ja valita toinen toimintatapa. Tekijä ei myöskään kohdannut sellaisia ulkoisia esteitä, jotka olisivat pakottaneet hänet luopumaan suunnitelmastaan; muun muassa poliisi ei ollut paikalla ja tekijän aseet olivat toimintakunnossa. Tämä viittaa tekijän mielensisäiseen syyhyn päättää luopua teon tekemisestä ja tekijän puolustuskin perustuu siihen, että hänellä on ollut toisintoimimismahdollisuus ja hän on käyttänyt sitä luopumalla aikeistaan vapaaehtoisesti.⁴⁷

Tekijän väite siitä, että hän ei pystynyt tekemään eikä halunnut toteuttaa suunnitelmaansa, on kuitenkin monitulkintainen. Se voi viitata sisäiseen moraaliseen vastustukseen tai epäonnistumisen pelkoon. Toisaalta se voi kuvastaa myös ulkoista pelkoa tulevaisuudesta, koska tekijä ei voinut tarkalleen tietää, mitä olisi tapahtunut hänen mennessään sisälle. Tekijän mielentilaan on voinut myös vaikuttaa yhteydenpito poikaystäväänsä parkkipaikalla ennen suunniteltua tekoa ja se, että tekijä näki mahdolliset uhrin koulun ovien ikkunoista. Nämä ovat saattaneet herättää tekijässä normaalia empatiaa, joka viittaisi vapaaehtoiseen luopumiseen, tai vastaavasti nostattaa pelkoa kiinnijäämisestä, joka ei viittaa vapaaehtoisuuteen. Poikaystävän huoli tunteena on saattanut tarttua tekijään, ja synnyttää sympaattista huolta.⁴⁸

4.3 Tuomioistuimen ratkaisun arviointi ja oikeudellinen analyysi

Käräjäoikeus katsoi Isonkyrön tapauksessa, että tekijän väite vapaaehtoisesta luopumisesta perustui vain tämän omaan kertomukseensa. Tekijä ei ollut tehnyt konkreettisia rikoksen valmistelua kumoavia toimia, eikä hän ole kertonut suunnitelleensa sellaisia toimia kotiin päästyään. Linkin poistaminen sosiaalisesta mediasta saattoi liittyä vain kiinnijäämisriskin alentamiseen yhtä hyvin kuin moraaliseen katumukseen. Tekijä ei ollut myöskään poistanut materiaaleja Mega.nz palvelusta, joten hän olisi voinut milloin tahansa ladata linkin

⁴⁵ Pohjanmaan käräjäoikeus, asia R 24/681, tuomio 19.6.2024, s. 4.

⁴⁶ Pohjanmaan käräjäoikeus, asia R 24/681, tuomio 19.6.2024, s. 4.

⁴⁷ Pohjanmaan käräjäoikeus, asia R 24/681, tuomio 19.6.2024, s. 4.

⁴⁸ Kaikkonen 2022, s. 9–10.

Instagramiin uudestaan. Käräjäoikeus painotti, että koska valmistelu oli kestänyt useita vuosia ja edennyt pitkälle, tekijältä voitiin edellyttää sitä konkreettisempia luopumistoimia. Pelkkä paikalta poistuminen ja sosiaalisen median linkin poistaminen eivät riittäneet. Aktiivisempia toimia olisivat olleet esimerkiksi tekovälineiden hävittäminen tai suunnitelmaa koskevan tiedon toimittaminen viranomaisille.⁴⁹

Käräjäoikeuden arvio lähtee liikkeelle ulkoisesti havaittavien piirteiden eikä niinkään tekijän sisäisen motivaation arvioinnilla. Rakenteellisesti lähestymistapa on sama kuin korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2008:81 koskien yrityksestä vapaaehtoisesti luopumista.

Tapauksessa vapaaehtoisuutta ei arvioitu syytetyn väittämän mielentilan vaan teon ulkoisen kuvauksen perusteella. Molemmissa ratkaisuissa pelkkä paikalta poistuminen voi sinänsä viitata luopumiseen, mutta molemmissa ulkoiset seikat, KKO 2018:81:ssa puhelinten piilottaminen ja Isonkyrön tapauksessa aseiden pitäminen mukana ja aineiston säilyttäminen Mega.nz:ssä, tulkittiin viittauksiksi mahdolliseen myöhempään palaamiseen ja siten ainoastaan kiinnijäämisriskin pienentämiseen.⁵⁰ Käytännössä on kuitenkin mahdoton erotella objektiivisista ja subjektiivisista kiinnijäämisriskiä koskevat tapaukset toisistaan, joten tekijän vapaaehtoisuutta voidaan arvioida vain konkreettisten, ulkoisesti havainnoitavien seikkojen perusteella.⁵¹

Vapaaehtoisessa luopumisessa näyttötaakka on periaatteellisesti hankalaa sekä syytetylle että syyttäjälle. Yrityksestä vapaaehtoisesti luovuttaessa Tapani on katsonut, että vapaaehtoisuuden arviointi on rakenteellisesti samankaltainen tilanne kuin hätävarjelussa (RL 4:4), jossa pahoinpitelystä syytetty henkilö vetoaa usein siihen, että hän on puolustanut itseään. Pelkkä syytetyn esittämä väite ei voi riittää vastuuvapauteen, vaan syytetyn on saatettava väitteensä todenperäisyys jollain tavalla uskottavaksi, jolloin syyttäjän tulisi puolestaan pystyä näyttämään, miksi väitetyt edellytykset eivät täyty tästä väitteestä huolimatta. Jos pelkkä syytetyn väite riittäisi, syyttäjän olisi käytännössä mahdoton todistaa se vääräksi.⁵² Isonkyrön tapaus osoittaa, että väitteen uskottavuuden kynnys ei ole täyttynyt. Vaikka tekijän väite oli sisäisesti johdonmukainen, ulkoisesti havaittavat seikat, kuten aseiden mukana pitäminen, synnyttivät vaihtoehtoisia tulkintoja, joiden uskottavuutta tekijä ei pystynyt kumoamaan.

⁴⁹ Pohjanmaan käräjäoikeus, asia R 24/681, tuomio 19.6.2024, s.17.; HE 141/2012 vp, s. 38.

⁵⁰ Pohjanmaan käräjäoikeus, asia R 24/681, tuomio 19.6.2024, s. 17–18.; Tapani 2010, s. 220.

⁵¹ Tapani 2010, s. 224.

⁵² Tapani 2010, s. 220.

Isonkyrön tapauksen tulkintaa voidaan jäsentää myös Wennbergin kahdella tyyppitapauksella liittyen yritysoppiin: 1) tekijä arvioi objektiivisen kiinnijäämisriskin niin suureksi, että luopuu valmistelusta, ja 2) tekijä kokee subjektiivisesti jonkin konkreettisen seikan johtavan kiinnijäämiseen. Ensimmäisessä tilanteessa yrityksestä luopumista voidaan pitää vapaaehtoisena, koska voidaan katsoa, että rikoslain rangaistusuhka on toiminut riittävän tehokkaasti.⁵³ Isonkyrön tapauksessa tekijän esittämä motiivi eli sisäinen moraalinen vastustus ei kuitenkaan sovi kumpaankaan tyyppiin. Käräjäoikeuden tulkinta, jonka mukaan manifestilinkin poistaminen oli yhtä lailla kiinnijäämisriskin alentamiseen liittyvä toimi, sijoittaa tekijän toiminnan toiseen tyyppitapaukseen, jossa subjektiivinen kiinnijäämispelko ohjaisi luopumisen ulkoista toteutusta. Tämä tulkinta on tekijälle epäedullinen, koska se siirtää vapaaehtoisuusarvioinnin kohti ulkoisten esteiden arviointia, jolloin vapaaehtoisuus poistuisi.

Isonkyrön tapauksessa käräjäoikeuden arviointiin nivoutuu lisäksi se seikka, että teon eteneminen ei ole enää ollut yksin tekijän hallinnassa. Tekijän seuraajat Instagramissa olivat ilmoittaneet hänestä poliisille manifestin julkaisemisen jälkeen, ja jos tekijä olisi viipynyt koulun pihalla pidempään tai kohdannut oppilaita, tilanne olisi voinut kehittyä arvaamattomasti. Tekijä ei ole enää hallinnut tilannetta täysin itse ja ulkopuoliset sattumanvaraiset seikat olisivat voineet sekä estää teon etenemisen että edesauttaa sen etenemistä yritysasteelle.⁵⁴ Tämä heikentää tekijän asemaa, koska jos kiinnijäämisriski olisi joka tapauksessa konkretisoitumassa, luopumisen taustalla olleet motiivit siirtyvät lähemmäs Wennbergin toista tyyppitilannetta eli pois aidosta vapaaehtoisuudesta.

Yritysoopissa Wennbergin kahden tyyppitilanteen rajaveto on kuitenkin hankala ja sitä Tapanin mukaan osoittaa Ruotsin rikoskaaren (BrB) rangaistusvastuun edellytyksiä ja vastuuvapausedellytyksiä miettineen komitean mietintö: vapaaehtoisuuden poistavina ulkoisina olosuhteina pidetään niitä seikkoja, jotka saavat tekijän arvioimiaan rikoksen täyttymistä mahdottomaksi, huomattavasti vaikeammaksi tai merkittävästi riskialttiimmaksi. Jos esimerkiksi varas havaitsee murron toteuttamisen vaikeammaksi kuin alun perin oli suunnitellut ja keskeyttää toimensa, luopumista ei voida pitää vapaaehtoisena. Jos varas kuitenkin ajattelisi, ettei halua lastensa kohtaavan varkaudesta tuomittua isäänsä, yrityksestä

⁵³ Tapani 2010, s. 223.; Wennberg 1985, s. 309.

⁵⁴ Pohjanmaan käräjäoikeus, asia R 24/681, tuomio 19.6.2024, s. 13-14.

luopuminen olisi vapaaehtoista. Näytöllisesti rajanvedon tekeminen näiden kahden välillä olisi mahdotonta.⁵⁵

Backmanin erottelu hahmottuu tapauksessa KKO 1993:103, jossa on ollut kyse ensin kelvottomasta yrityksestä ja sitten vapaaehtoisesta luopumisesta. Backman on kommentoinut, että samojen tosiseikkojen vallitessa, väitteet siitä, että rikos oli mahdollista toteuttaa (vapaaehtoinen luopuminen) ja rikosta ei ollut mahdollista toteuttaa (kelvoton yritys), eivät voi olla totta samanaikaisesti.⁵⁶ Isonkyrön tapauksessa teko ei ole edennyt yrityksen asteelle. Tämän sama soveltunee valmistelurikoksiin kuitenkin sen osalta, että rikos tulee olla mahdollista toteuttaa, jotta siitä voi vapaaehtoisesti luopua, ja vapaaehtoinen luopuminen ei ole kyseessä, jos on jokin ulkoinen este rikoksen toteuttamiselle.

Voidaan todeta, että Isonkyrön tapauksessa käräjäoikeuden ratkaisu on systemaattisesti perusteltavissa. Pitkälle edennyt valmistelu, eli useita vuosia kestänyt suunnittelu, ampumarjoittelu, manifestin laatiminen ja kohdekoulun valinta, perustelee sitä, että vapaaehtoisuudelle asetettavat näyttöedellytykset ovat korkeat. Käräjäoikeus edellytti selkeämpiä aktiivisempia toimia. Aktiivisempi toimi olisi voinut olla esimerkiksi ampumaseen hävittäminen. Ratkaisu jättää kuitenkin avoimeksi sen, miten paljon aktiivisia estämistoimia tekijältä olisi voitu kohtuudella edellyttää tilanteessa, jossa rikoksen täytyminen ei ole edennyt yritysasteelle ja tekijä on poistunut kohteesta.

Tapaus nostaa esiin myös sellaisen kysymyksen, jos Isonkyrön tapauksen tekijän teko olisi edennyt yrityksen asteelle, eli hän olisi astunut koulun ovesta sisään ja osoittanut aseella ensimmäistä uhria ja sitten perääntynyt (passiivinen luopuminen), olisiko tekijä voinut luopua tai katua tehokkaasti ollakseen vastuusta vapaa? Tai vastaavasti, jos tekijä olisi ampunut yhden luodin kohti luokan ovea ja sitten soittanut paikalle apua, olisiko hän voinut vapautua rangaistusvastuusta tehokkaalla katumisella?

Yrityksissä rikoslain 5 luvun 2 §:n 3 momentin (tehokas katuminen) mukaan tekijälle voidaan myöntää vastuuvapaus, jos tekijä ennen rikoksen täyttymistä poistaa rikoksen vaikutukset ja estää vahinkojen syntymisen sekä vähentää rikoksen aiheuttamia vahinkoja. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2020:91 oli kyse tilanteesta, jossa tekijä oli lyönyt uhria leipäveitsellä kaksi kertaa rintakehään aiheuttaen potentiaalisesti hengenvaaralliset vammat.

⁵⁵ Tapani 2010, s. 223–224.; SOU 1996:185, s. 242.

⁵⁶ Backman 1994, s. 375.

Teon jälkeen tekijä oli paikalla olleen henkilön pyynnöstä näppäillyt puhelimeensa hätäkeskuksen numeron, odottanut vastausta ja antanut puhelimen toiselle henkilölle, joka ilmoitti tapahtuneesta hätäkeskukseen. Samalla tekijä poistui asunnosta pihalle ja neljän minuutin kuluttua pyysi puhelimensa takaisin. Korkein oikeus katsoi, että "tekijän toimet ovat myötävaikuttaneet siihen, että avun saaminen uhriksi joutuneelle on alkanut" ja että tekijä oli pyrkinyt rikoslain 5 luvun 2 §:n 3 momentissa tarkoitettuin tavoin vapaaehtoisesti ja vakavasti toimimaan rikoksen seurausten ehkäisemiseksi. Korkein oikeus totesi nimenomaisesti, että "sitien myöskään sillä, että tekijä on siirtynyt asunnosta ulos ja pyytänyt neljän minuutin kuluttua puhelimensa takaisin, ei ole tässä tapauksessa ratkaisevaa merkitystä". Tekijä vapautui tapon yrityksen rangaistusvastuusta ja tuomittiin törkeästä pahoinpitelystä.

KKO 2020:91:n logiikan mukaan tehokas katuminen päättyneestä yrityksestäkin on mahdollinen, kunhan tekijä aktiivisesti pyrkii estämään seurauksen. KKO 2020:91:n tapauksessa ei kuitenkaan ollut erityistä suunnitelmaa ja tekoväline oli tavallinen leipäveitsi. Isonkyrön tapauksessa edellinen ei kuitenkaan liene mahdollista valmistelurikosten kriminalisoinnin myötä, koska tekijä tuomittaisiin valmistelusta suunnitelman laajuuden vuoksi, ja koska teko olisi jo edennyt yrityksen asteelle, valmistelusta ei voi enää luopua. Isonkyrön tapauksessa valmistelurikosten kriminalisointi mahdollisti kuitenkin sen, että poliisi pystyi puuttumaan tilanteeseen. Kuitenkaan tekijä ei saanut enää kultaista siltaa takaisin lainkuuliaisuuteen, koska suunnitelma oli niin laaja ja yksityiskohtainen. Entä jos suunnitelma ei olisi ollut niin laaja, kuin se todellisuudessa oli?

4.4 Suunnitelman yksityiskohtaisuus

Valmistelussa kaikkia RL 21 luvun 6 a §:ssä lueteltuja tilanteita koskee subjektiivinen edellytys siitä, että tunnusmerkistössä kuvattu valmistelutoimi tehdään säännöksessä viitatus rikoksen tekemistä varten. Tämä ilmaisu pitää sisällään korotetun tahallisuusvaatimuksen.⁵⁷ Syyttäjällä tulee pystyä näyttämään toteen tekijän tarkoitus valmistelutoimien osalta.

RL 21 luvun 6 a §:n 1 momentin 2 kohdan mukainen tekotapa edellyttää yksityiskohtaista suunnitelmaa, joka on selvästi enemmän kuin rikoksen pääpiirteittäinen suunnitelma. Yksityiskohtaisen suunnitelman tulee olla faktatietoon perustuva toimintakokonaisuuden suunnitelma, joka luo edellytykset ja on välttämätön rikoksen toteuttamisessa.⁵⁸ Kaikkien

⁵⁷ LaVM 8/2013 vp.

⁵⁸ HE 141/2012 vp, s. 36–37.

pienimpien yksityiskohtien ei tarvitse olla lopullisesti päätetty.⁵⁹ Lain esitöistä ei kuitenkaan ilmene edellytetäänkö yksityiskohtaiselta suunnitelmalta sitä, että teon kohteen lisäksi olisi määritelty tarkasti teon tapa, aika ja paikka, joihin voi tulla vielä loppuvaiheessa muutoksia vai riittääkö sellainen suunnitelma, jossa nämä olisivat vielä avoinna.⁶⁰ Pelkkä rikosentekopäätös ei voi tulla rangaistavaksi yksityiskohtaisen suunnitelman laatimisena säännöksen perusteella. Koulusurman onnistuminen edellyttää paljon ennakkovalmisteluja, jolloin suunnitelma on osa tekoa.

Helsingin hovioikeuden 20.5.2015 antamassa ratkaisussa (yliopistotapaus) tekijät olivat vaihtaneet ajatuksia sähköpostilla, hankkineet tarvikkeita ja laatineet yksityiskohtaisen suunnitelman muun muassa uhrien kärsimyksen lisäämisestä. Suunnitelman katsottiin täyttävän tunnusmerkki.⁶¹ Isonkyrön tapauksessa tekijä oli aktiivisesti harjoitellut ampumista, hankkinut aseensa, etsinyt tietoa koulusurmista, laatinut manifestin, valinnut kohdekoulun, ajoittanut teon toimintavälitunnille ja kirjoittanut puhelimeensa aikataulun sekä muistilistan. Suunnitelma oli lainkohdassa tarkoitettulla tavalla yksityiskohtainen.

Punnittaessa suunnitelman laajuutta Isonkyrön tapauksessa, ilman tekijän kirjallista aineistoa suunnitelman olemassaolon näyttäminen olisi ollut huomattavasti vaikeampaa. Jos tekijä olisi pitänyt suunnitelman vain omassa päässään, olisi etsinyt tietoa koulusurmista piilotetulla IP-osoitteella, eikä olisi laatinut manifestia, saati julkaissut sitä, eikä olisi hankkinut muita tekovälineitä, jäisi ainoaksi ulkoiseksi todisteeksi laillisen aseensa hallussapito.

4.5 Valmisteluun liittyvän vaaran arviointi

Kaikkia RL 21 luvun 6 a §:ssä mainittuja kohtia koskee subjektiivinen edellytys siitä, että tunnusmerkistössä kuvattu valmistelutoimi tehdään säännöksessä viitatus ”rikoksen tekemistä varten”. Tämä ilmaus pitää sisällään korotetun tahallisuusvaatimuksen, toisin sanoen, että henkilö subjektiivisesti nimenomaan tavoittelee päärikoksen, pykälän sanamuodon mukaisesti 1–3 tai 6 §:ssä tarkoitettua, tekemistä.⁶² Tekijän tarkoitusperät tulee kiinnittää ulkoisesti havaittaviin seikkoihin.⁶³ Korotetulla tahallisuusvaatimuksella asetetaan valmistelukriminalisoinneissa rangaistavuudelle erityinen lisävaatimus.⁶⁴

⁵⁹ HE 141/2012, s. 37.

⁶⁰ Elo 2017, s. 29.

⁶¹ Elo 2017, s. 17.

⁶² LaVM 15/1990 vp, s. 5.

⁶³ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2025, s. 544.

⁶⁴ He 141 2012 vp, s. 35.

Lakivaliokunnan mietinnössä on todettu, että valmistelurikoksen rangaistavuus edellyttää näyttöä muistakin seikoista kuin rikoksen tekemisessä käytettävien välineiden hallussapidosta.

Rikoslain 21 luvun 6 a §:n 2 momentin sisältämää vaaraa on arvioitava kokonaisvaltaisesti, tarkoittaen, että vaaran suuruuteen vaikuttavat monet seikat, kuten suunnitelma, teon ajallinen näkökulma ja uhriin liittyvät seikat. Mitä kauemmaksi tulevaisuuteen rikoksen tekeminen ajoittuu, sitä enemmän epävarmuustekijöitä siihen liittyy ja taas, valmistelun edetessä vaara usein kasvaa.⁶⁵ Tämän perusteella voidaan katsoa, että olisi ollut epätodennäköisempää, että tekijä aiheuttaisi vaaraa, jos tämä olisi aloittanut vapaaehtoisen luopumisen valmistelusta aikaisemmin konkreettisin teoin, kuten luopumalla aseista tai poistamalla verkosta manifestinsa. Vaikka verkkoon ladattua tiedostoa ei käytännössä voi koskaan täysin poistaa ja tiedosto on edelleen saatavilla verkossa, tällaisilla toimilla olisi voinut olla merkitystä vaaran vähentymisen arvioinnissa.

Huomionarvoista on myös se, että tekijä on kävellyt aseensa kanssa pois paikalta eikä hän luopunut aseensa hallussapidosta eli hänellä olisi ollut mahdollisuus edelleen toteuttaa alkuperäinen suunnitelmansa. Tätä voisi verrata tapaukseen KKO 2008:81, jossa tekijällä oli mahdollisuus palata myymälään varastamaan elektroniikkaa, josta oli irrotettu hälyttimet.

Isonkyrön tapauksessa tekijältä on voitu edellyttää näyttöä vapaaehtoisesta luopumisesta rikoksen valmistelusta, koska rikoksen valmistelu on kestänyt useita vuosia ja edennyt pitkälle. Rikoslain 21 luvun 6 a §:n esitöiden perusteella tekijältä voidaan edellyttää sitä konkreettisempia luopumistoimia ja sitä painavampia perusteita tarvitaan sille, että valmistelusta huolimatta tekijä voisi olla rangaistusvastuusta vapaa. Jos tekijä olisi luopunut valmistelutoimistaan selvästi aiemmassa vaiheessa tai tehnyt selkeästi konkreettisempia luopumistoimia, tilanne voisi olla käräjäoikeuden mukaan toinen.⁶⁶ Varhaisemmassa vaiheessa passiivinen luopuminen olisi voinut olla myös mahdollista.

⁶⁵ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2025, s. 544.

⁶⁶ Pohjanmaan käräjäoikeus, asia R 24/681, tuomio 19.6.2024, s. 17–18.

5 Johtopäätökset

Tarkoituksena tässä tutkielmassa on ollut selvittää, millaisia toimia tekijältä edellytetään, jotta hän vapautuu törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun vastuusta vapaaehtoisen luopumisen perusteella. Tarkastelun perusteella vastaus voidaan tiivistää neljään päätelmään, jotka luovat yhdessä kokonaiskuvan vapaaehtoisuuden arvioinnista.

Ensiksi vapaaehtoisuus puuttuu, kun luopumisen taustalla on ulkoinen este, kuten teknisen esteen kohtaaminen tai poliisin saapuminen rikospaikalle. Vapaaehtoisuus puuttuu myös silloin, kun tekijän toiminta on tulkittavissa yhtä lailla kiinnijäämisriskin alentamiseksi kuin moraaliseksi katumiseksi. Lisäksi vapaaehtoisuus puuttuu, jos tekijä luopuu passiivisesti pitkän rikoksen valmistelun jälkeen. Pitkälle edenneessä valmistelussa tekijältä vaaditaan aktiivisia toimia valmistelun kumoamiseksi. Vapaaehtoisuus täyttyy, kun tekijän sisäinen moraalinen vastustus johtaa luopumiseen, ja tämä on todennettavissa ulkoisesti havaittavien konkreettisin teoin. Vapaaehtoisuuden arvioimisen rakenne ulkoisten seikkojen kautta on Isonkyrön tapauksessa sama kuin korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2008:81 liittyen yrityksestä vapaaehtoiseen luopumiseen.

Toiseksi rajanveto valmistelun (RL 21:6 a§) ja yrityksen (RL 5:2) välillä on koko järjestelmän kannalta ratkaiseva. Yrityksasteella päättymättömästä yrityksestä on mahdollista luopua myös passiivisesti (vapaaehtoinen luopuminen), kun taas päättynyt yritys edellyttää aktiivisia estämistoimia (tehokas katuminen), kuten KKO 2020:91 osoittaa. Valmisteluasteella sovelletaan RL 21 luvun 6 a §:n 2 momenttia, jonka lähtökohtainen tulkintaperiaate on, että mitä pidemmälle valmistelu on edennyt, sitä konkreettisempia aktiivisia luopumistoimia vaaditaan. Pitkälle edenneessä valmistelussa aktiivisia luopumistoimia ovat esimerkiksi tekovälineen hävittäminen, suunnitelmaa koskevan tiedon ilmaiseminen viranomaisille tai muita vastaavia aktiivisia toimia. Varhaisessa valmisteluvaiheessa passiivinen luopuminen voi riittää.

Kolmanneksi järjestelmässä on havaittavissa kriminaalipoliittisesti hankala paradoksi, koska yrityksestä luopumista ja tehokasta katumista on perusteltu niin sanotulla kultaisella sillalla, jolla tekijälle tarjotaan kannustin palata takaisin lainkuuliaisuuteen.⁶⁷ Valmistelua koskeva tulkinta tuottaa kuitenkin sen, että mitä pidemmälle valmistelu on edennyt ja mitä pidempään

⁶⁷ Matikkala 2013, s. 246.

se on kestänyt, sitä korkeammat vaatimukset asetetaan luopumisen vapaaehtoisuudelle. Vaikka RL 5 luvun 2 §:ssä koskien yritystä ja RL 21 luvun 6 a §:n 2 momentissa koskien valmistelua käytetään lähes identtistä sanamuotoa (”vapaaehtoisesti luopunut” ja ”estänyt”), hallituksen esitys ja oikeuskäytäntö luovat valmistelulle vapaaehtoisen luopumisen soveltamiselle korkeamman kynnyksen. Huomioon tulee kuitenkin ottaa se, että rikoksen valmistelu on kriminalisoitu vain törkeiden rikoksentelekomuotojen osalta. Käytännössä kuitenkin kultainen silta lainkuuliaisuuteen valmistelurikoksissa voi jäädä horisonttiin.

Neljänneksi subjektiivisen motivaation todistaminen on koko vapaaehtoisuusarvioinnin ongelma. Asetelma on rakenteellisesti samankaltainen kuin hätävarjelun arviointi, jossa pelkkä syytetyn väite ei voi riittää vastuuvapauteen, vaan väitteen on saatettava itsensä uskottavaksi konkreettisilla seikoilla.⁶⁸ Isonkyrön tapauksessa tekijän väitteellä omasta moraalista ja sisäisestä muutoksesta ei ollut painoarvoa, koska ulkoiset tekijät eivät tukeneet niitä ja lisäksi ne toimet, joita tekijä teki, ovat tulkittavissa rikoksen kiinnijäämisriskin alentamiseksi. Backmanin huomion perusteella rikos tulee olla mahdollista toteuttaa, jotta siitä voi vapaaehtoisesti luopua, ja vapaaehtoinen luopuminen ei tule kysymykseen, jos jokin ulkoinen este estää rikoksen toteuttamisen. Isonkyrön tapauksessa tekijältä olisi odotettu ulkoisesti havaittavia, käytännössä myös suhteellisen nopeita ja harkittuja, tekoja, jotta hän olisi voinut osoittaa luopumisensa vapaaehtoisuuden ennen kiinniotta. Mahdollisuus vapaaehtoiselle luopumiselle hupeni viimeistään siinä vaiheessa, kun tapahtui ulkoinen este, eli poliisi otti tekijän tämän kotona.

Pohdittaessa hypoteettisesti aktiivisia tekoja ja ongelmia, tekijä olisi voinut osoittaa vapaaehtoisuutensa tekemällä toimia, joilla hän mitätöisi valmistelun merkityksen: hävittämällä aseensa, mutta ongelmaksi nopeassa toiminnassa tulisi se, miten ase, joka on hänen aseluvallensa merkitty, hävitetään; muiden tekovälineiden hävittäminen on suhteellisen helppoa, tekeminen jää tekijän ymmärryksen vastuulle; linkin sekä tekstin poistaminen kokonaan verkosta; hävittämällä muistiota ja tietokoneen sisältämät tiedostot ja ilmoittamalla itsensä poliisille, mikä olisi vahvin aktiivinen toimi ja osoittaisi luopumisen vapaaehtoisuuden. Valmistelusta luopuminen ei kuitenkaan johtaisi vastuuvapauteen muista rikoksista, jotka ovat täyttyneet valmistelun aikana eli tässä tapauksessa ampumaserikkomus.⁶⁹

⁶⁸ Tapani 2010, s. 220.

⁶⁹ HE 141/2012 vp, s. 23.

Isonkyrön tapaus on tutkielman kirjoitushetkellä ensimmäisiä hovioikeuden ratkaisuja, joissa RL 21 luvun 6 a §:n 2 momentin mukaista vapaaehtoista luopumista on arvioitu. Tapaus on vapaaehtoisen luopumisen osalta lainvoimainen ja tältä osin ratkaisu luo jo ennakkotapauksen siitä, miten pitkäaikaista ja yksityiskohtaista valmistelua arvioidaan vapaaehtoisuuden näkökulmasta. Korkein oikeus tulee arvioimaan tapausta vielä rikosten yksilöinnin osalta.